

MADDE 9.2 BİLDİRİMİ

Kavala/Türkiye (No. 28749/18)

Davasına İlişkin Olarak

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ DERNEĞİ (İFÖD)

Tarafından Sunulmuştur

8 Şubat 2021

DGI İnsan Hakları ve Hukukun Üstünlüğü Genel Müdürlüğü
AİHM Kararlarının İnfazı Dairesi
F-67075 Strazburg Cedex
FRANSA

08.02.2021

Osman Kavala/Türkiye davasına (no. 28749/18) ilişkin olarak İfade Özgürlüğü Derneği (İFÖD) tarafından yapılan Madde 9.2 bildirimidir.

1. Bu sunum, Türkiye'de düşünce ve ifade özgürlüklerini korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan, kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum örgütü olan **İfade Özgürlüğü Derneği** ("İFÖD") tarafından hazırlanmıştır. Sunumun amacı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ("Sözleşme") 5 § 1 maddesinin (özgürlük ve güvenlik hakkı), 5 § 4 maddesinin ve 18. maddesinin 5 § 1 maddesi ile birlikte ihlal edildiğinin tespit edildiği Osman Kavala/Türkiye davasına ilişkin genel önlemlerin Türk yetkililer tarafından ısrarla tam ve etkili şekilde uygulanmadığı konusunda Bakanlar Komitesini bilgilendirmektir.
2. Komite, son üç toplantısında (1377bis toplantı (DH), 1-3 Eylül 2020; 1383. toplantı (DH), 29 Eylül-1 Ekim 2020 ve 1390. toplantı, (DH), 1-3 Aralık 2020), Komite önündeki bilgilerin başvuruçunun güncel tutukluluğunun Avrupa Mahkemesi tarafından tespit edilen ihlalin devamı niteliğinde olduğuna dair güçlü şüpheler uyandırdığını belirterek yetkilileri, ısrarla başvuruçunun derhal tahliye edilmesini sağlamaya davet etmiştir.
3. Hükümet, daha önceki bildirimlerinde, kararın uygulanmamasına ilişkin nedenler hakkında Bakanlar Komitesini bilgilendirmiştir. Yetkililer, 19.01.2021 tarihinde yeni bir eylem planı sunmuş (DH-DD (2021) 81), daha önceki bildirimlerde halihazırda ileri sürdüğü bireysel önlemlere ilişkin argümanlara ek olarak, tutuklu yargılamaya ilişkin Türk yasal mevzuatının Sözleşme 5 § 1. maddesine ve Mahkeme'nin ilgili içtihadında belirlenen şartlara uygun olduğunu iddia etmiştir. Yetkililer bu konuda bazı yasal değişikliklerden bahsetmiş ve Bakanlar Komitesi'nin 2016 yılında Demirel dava grubuna¹ ilişkin incelemesini sonlandırmaya karar verdiğini belirtmişlerdir. Yetkililer ayrıca bazı yasal ve anayasal değişiklikler sonucunda yargının bağımsızlığının ve tarafsızlığının güçlendirildiğini de ileri sürmüştür. Yetkililer, Cumhurbaşkanı ve Adalet Bakanı'nın bu konudaki bazı açıklamalarına da değinmiştir. Ayrıca yetkililer, Mahkeme'nin bu konuda yargı bağımsızlığına ilişkin olarak sistemik veya yapısal bir sorun olduğunu özellikle belirtmediğinden AİHM'nin Sözleşme'nin 5 § 1 maddesi ile bağlantılı olarak 18. maddesinin ihlaline ilişkin tespitinin tekil bir niteliğe sahip olduğunu iddia etmiştir.
4. Yetkililer bilhassa, ulusal makamlarının yüksek profilli davalara ilişkin açıklama yapmalarının yargı yetkisine müdahale olarak yorumlanmaması gerektiğini savunmuştur. Cumhurbaşkanı da dahil olmak üzere herhangi bir siyasetçinin belirli konulardaki yorumlarının yargıya müdahale olarak nitelendirilemeyeceğini ileri sürmüşlerdir. Mahkemenin Lesnik/Slovakya davasındaki² kararına atıfta bulunarak yetkililer, demokratik

¹ Karar CM/ResDH (ResDH (2016)332.

² *Lesnik/Slovakya*, no. 35640/97, 11.03.2003.

bir toplumda bireylerin adaletin idaresi ve buna dahil olan görevliler hakkında yorum yapma ve bunları eleştirme hakkına sahip olduklarını iddia etmişlerdir.³ Bu nedenle, Türk yetkilileri, Bakanlar Komitesini, Sözleşme'nin 5 § 1 maddesi ile bağlantılı olarak 18. maddesinin ihlal edildiğini tespit eden kararın uygulanmasına ilişkin denetimini, Sözleşmenin 6. maddesi bakımından yürütmenin denetimini de içerecek şekilde genişletmemeye davet etmiştir.

5. İFÖD, 18 Haziran 2020 tarihinde bir bildirim sunmuş⁴ ve yetkililer tarafından alınması gereken bireysel ve genel önlemlere ilişkin tavsiyelerde bulunmuştur. İFÖD, bireysel ve genel önlemlere ilişkin önceki gözlem ve tavsiyelerini, özellikle yargı bağımsızlığına ilişkin gözlemlerini yineleyerek, bu sunumda, yetkililer tarafından öne sürülen iki konuya odaklanacaktır: Bunlardan biri mahkemenin tutukluluğa ilişkin içtihadının gerekleridir; diğeri ise Cumhurbaşkanı ve bakanlar gibi siyasetçilerin yüksek profilli davalara ilişkin açıklamalarının yargıya müdahale olarak yorumlanmaması gerektiği iddiasıdır.

İfade Özgürlüğü Derneği'nin Gözlemleri

6. Öncelikle İFÖD, Bakanlar Komitesi'nin üst üste üç toplantısında (1377bis toplantısında (DH), 1-3 Eylül 2020; 1383. toplantı (DH), 29 Eylül-1 Ekim 2020 ve 1390. toplantı, (DH), 1-3 Aralık 2020), Türk yetkililerini, başvurusunun devam eden tutukluluğunun Mahkeme tarafından tespit edilen ihlallerin bir devamı olduğunu belirterek, Kavala'nın derhal serbest bırakılmasını sağlamaya davet etmesine rağmen, Kavala'nın hala tutuklu olduğunu hatırlatır. Ayrıca, Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, Kavala'nın tutukluluğunun devamına ilişkin bireysel başvurusunu reddetmiş ve 29.12.2020 tarihinde anayasal haklarının ihlal edilmediğine karar vermiştir.
7. Öte yandan İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 3. Ceza Dairesi 22.01.2021 tarihinde, İstanbul 30. Ağır Ceza Mahkemesi'nin Gezi davasına ilişkin olarak verdiği beraat kararını bozmuştur.⁵ Ayrıca İstanbul 30. Ağır Ceza Mahkemesi, 28.01.2021 tarihli ön inceleme duruşması tutanağında sekiz sanık için adli kontrol tedbiri olarak uluslararası seyahat yasağı kararı çıkarmıştır. Mahkeme, İstanbul 36.Ağır Ceza Mahkemesi'nde 08.10.2020 tarihinde yeni iddianameyi kabul etmesi ile başlanan yargılamada Ceza Kanunu'nun. 309. maddesi ("cebir ve tehdit kullanarak anayasal düzeni bozmaya teşebbüs") ve 328. maddesi ("siyasi veya askeri casusluk") ile ilgili suçlamalarla ilgili olarak halihazırda tutuklu bulunan Kavala için herhangi bir adli kontrol tedbiri vermemiştir. İstanbul 36.Ağır Ceza Mahkemesi, 05.02.2021 tarihli duruşmada bu davanın Gezi davasıyla birleştirilmesine karar vermiştir.⁶
8. İstanbul 30. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından incelenecek olan bu birleştirilen davaların ilk duruşma tarihi 25.05.2021 olarak belirlenmiştir.

Türkiye'de Tutuklu Yargılamaya İlişkin Yasal Mevzuat ile ilgili Gözlemler

³ Türk Hükümetinin 19.01.2021 tarihli Eylem Planı, DH-DD(2021)81, para. 19.

⁴ Osman Kavala/Türkiye kararına (no. 28749/18) ilişkin olarak İFÖD tarafından Bakanlar Komitesine sunulan Madde 9.2 Bildirimi, 29.06.2020, DH-DD(2020)575, <https://rm.coe.int/native/09000016809ededa>.

⁵ E. 2020/573, K.2021/54, T. 22.01.2021.

⁶ İFÖD, Bakanlar Komitesine Osman Kavala/Türkiye davasına ilişkin sunulan Madde 9.2 bildiriminde casusluk davası ve Gezi davası ile olan ilişkisi hakkında detaylı bilgi sunmuştur.

9. Yukarıda belirtildiği gibi, Türk yetkililer, son eylem planlarında, Türk yasal mevzuatının Sözleşme'nin 5 § 1 maddesi ve tutukluluğa ilişkin Mahkeme'nin ilgili içtihadına uygun olduğunu iddia etmişlerdir. İFÖD, Türkiye'deki en büyük insan hakları sorunlarından birinin yaygın, gereksiz ve gerekçesiz gözaltılar ve tutuklama kararları olduğunu vurgulamak istemektedir. Mevzuat değişikliklerine rağmen, uygulamadaki durum son yıllarda, özellikle 2016-2018 yılları arasında olağanüstü hâl sırasında ve sonrasında önemli ölçüde kötüleşmiştir.
10. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Türkiye ziyaretini müteakip ülke raporunda şunları belirtmiştir:
- “Ceza yargılamasında tutuklamaya başvurma ve bunun Türkiye’de insan haklarından faydalanma üzerine etkileri, Komiserlik nazarında öteden beri ciddi bir sorundur. Birbirinin ardından gelen komiserlerin bulguları, Türk yargısının uygulamasında uluslararası ve Avrupa insan hakları standartlarından istikrarlı bir sapma örüntüsü ortaya koymaktadır. Şartları oluşmamış gözaltılar, yetersiz gerekçelerle alınmış tutuklama kararları, tutukluluğun devamına ilişkin başvuru usullerindeki ciddi eksiklikler, ayrıca uzun tutukluluk gibi sorunlar buna dahildir.
- Bu bağlamda, Komiser, ceza muhakemesi usulünde yapılan çeşitli yasal değişikliklere rağmen endişe yaratmaya devam eden bazı sorunlu uygulamalara dikkat çekmek istemektedir. Bunlar, (i) savcılarının mesnetsiz davalar da dahil olmak üzere dava açmakta ihtiyatlı davranmamaları; (ii) şüphelilerin soruşturmaların çok erken aşamalarında tutuklanarak iddianameden bile önce çok uzun tutuklu kalması; (iii) Türk savcılarında çok yerleşik bir uygulama olan, ilk önce iyi temellendirilmiş şüpheler ortaya koymak için delil toplamak yerine, şüphelilerin tutuklanmasından delile gitme; (iv) tutuklama kararlarının yeterince gerekçelendirilmemesi ve bilhassa tutukluluğun devamı kararlarının otomatikliği; (v) tutuklamaya alternatif tedbirlere başvurmama; (vi) “hükümsüz hapis” derecesine varan tutuklulukta geçen aşırı uzun süreler.”⁷
11. Komiser, ayrıca “basmakalıp formüllere dayanan yetersiz gerekçelendirme sorununun, bütün alt derece ceza mahkemelerinde yaygın bir hale geldiğini, özellikle siyasi ilgi çeken davalarda- veya yürütmenin ilgili şahısların farz edilen suçluluğu hakkında açık sinyaller verdiği hallerde- mevcut maddi delillerin AİHS 5. madde anlamında açıkça yetersiz olduğu durumlarda dahi, Türk mahkemelerinin pek fazla direniş gösteriyor gibi görünmediğini”⁸ vurgulamıştır.
12. Avrupa Mahkemesinin istatistikleri, Komiserin gözlemlerini doğrular niteliktedir. Avrupa Mahkemesi, 2020 yılında 16 ayrı kararda Sözleşme'nin 5. maddesinin Türkiye tarafından ihlal edildiğine hükmetmiştir.⁹ Benzer şekilde, Avrupa Mahkemesi 2019 yılında da, bir kısmı Bakanlar Komitesi'nin Demirel dava grubuna ilişkin incelemesini kapatmasının ardından meydana gelen olaylarla ilgili olarak, Türkiye'nin 5. maddenin 16 ayrı başvuruda ihlal

⁷ Dunja Mijatovic, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, 1-5 Temmuz 2019 tarihli Türkiye Ziyaretini Müteakip Rapor, para. 51-52, <https://rm.coe.int/avrupa-konseyi-insan-haklari-komiseri-dunja-mijatovic-1-5-temmuz-2019-/16809c5187>

⁸ *Ibid*, para. 55.

⁹ Bkz. https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2020_ENG.pdf

ettiğini tespit etmiştir.¹⁰ Mahkeme, toplamda Türkiye aleyhindeki 787 davada 5. maddenin ihlal edildiğine hükmetmiştir.¹¹ Genel olarak Mahkeme, son birkaç yılda makul şüphenin olmaması¹² ya da Türk adli makamları tarafından yargıçlar için özel prosedürler gibi yasal güvencelerin keyfi olarak ihlal edilmesine ilişkin olarak tutukluluğun hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle çok fazla sayıda ihlal tespit etmiştir.¹³

13. Son yıllarda tutuklamaların sayısındaki artış, Komiserin gözlemlerini de doğrulamaktadır.¹⁴ Korona virüs pandemisi önlemleri kapsamında en az 100.000 kişi serbest bırakılmış olmasına rağmen Ekim 2020 itibarıyla infaz kurumlarındaki hükümlü ve tutukluların sayısı 260.876'dır.¹⁵ Mevcut nüfus hala resmi kapasitenin %7,5 üzerindedir. Tutukluların hükümlülere oranı yıldan yıla önemli ölçüde değişmekle birlikte, infaz kurumlarında tutulanların %20-25'i tutuklulardan oluşmaktadır.
14. Üstelik Adalet Bakanı dahi Türk yargısının tutuklanması gerekli olmayan şüphelilerin tutuklanmasına karar verme eğiliminden şikâyet etmektedir.¹⁶ Bu nedenle İFÖD, Türk ceza adalet sisteminde tutukluluk tedbirinin kullanımının Sözleşme standartlarıyla açıkça çeliştiğini ve kesinlikle iyileştirilmesi gerektiğini Komitenin dikkatine sunmak ister. Bu nedenle, İFÖD, Komitenin, tutukluluğa ilişkin Türk yargı uygulamalarının Sözleşme standartlarına uygunluğunu denetlemeye devam etmesi gerektiğine inanmaktadır.

Yargıya Müdahale Aracı olarak Siyasetçilerin Açıklamalarına İlişkin Gözlemler

15. Yetkililer, yakın tarihli eylem planlarında, Mahkeme'nin özellikle yargı bağımsızlığına ilişkin sistemik veya yapısal sorunun varlığını belirtmediğinden Mahkeme'nin Sözleşme'nin 5/1. maddesiyle bağlantılı olarak 18. maddenin ihlaline ilişkin tespitinin izole bir niteliğe sahip olduğunu iddia etmiştir. Özellikle, Cumhurbaşkanı da dahil olmak üzere herhangi bir siyasetçinin belirli davalara ilişkin yorumlarının yargıya bir müdahale olarak yorumlanamayacağını savunmuştur. Bu nedenle, Türk yetkilileri, Bakanlar Komitesinden, Sözleşme'nin 5 § 1 maddesi ile bağlantılı olarak 18. maddesinin ihlal edildiğini tespit eden kararın uygulanmasına ilişkin denetimini, Sözleşmenin 6. maddesi bakımından yürütmenin denetimini de içerecek şekilde genişletilmemesini talep etmiştir.
16. İFÖD, Mahkeme'nin, başvurusunun suçluluğuna ilişkin Cumhurbaşkanı'nın beyanlarına atıfta bulunarak, Sözleşme'nin 5/1. maddesiyle bağlantılı olarak 18. maddesinin ihlaline ilişkin tespitlerinin masumiyet karinesi ile ilgili olmadığını vurgulamak istemektedir. Avrupa Mahkemesi, bu atıfları, başvurusunun gözaltına alınması ve tutuklanmasıyla ilgili siyasi

¹⁰ Son Karar, CM/ResDH(2016)332, <http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=001-169016>

¹¹ Bkz. https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2020_ENG.pdf

¹² Örnek için bkz., Şahin Alpay/Türkiye, no. 16538/17, 20.03. 2018; Mehmet Hasan Altan/Türkiye, no. 13237/17, 20.03.2018; Sabuncu ve Diğerleri/Türkiye, no. 23199/17, 20.11.2020; Şık/Türkiye (no 2), no. 36493/17, 24.11.2020; Atilla Taş/Türkiye, no. 72/17, 19.01.2021.

¹³ Alparslan Altan/Türkiye, no. 12778/17, 16.04.2019; Selahattin Demirtaş/Türkiye (no.2) (BD), no. 14305/17, 22.12.2020

¹⁴ Bkz. <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/cezaevinde-bulunanlarin-sayisi-artmaya-devam-ediyor>

¹⁵ Bkz. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/cezaevlerinde-260-bin-tutuklu-ve-hukumlu-var-6341706>

¹⁶ Bkz. <https://www.haberturk.com/son-dakika-adalet-bakani-gul-den-tutuksuz-yargilama-aciklamasi-haberler-2868201>

motivasyonu göstermek için yapmıştır. Ancak bu durum, üst düzey kamu görevlilerinin bu tür beyanlarının, ilgili kişilerin masumiyet karinesini ihlal edemeyeceği anlamına gelmemektedir. Mahkemenin içtihadına göre, masumiyet karinesi cezai konularda basit bir usuli güvence olmaktan ibaret değildir. Kapsamı daha geniştir ve Devletin hiçbir temsilcisinin veya bir kamu makamının, suçu “mahkeme” tarafından tespit edilmeden önce hiç kimseyi suçlu ilan etmemesini gerektirir.¹⁷ Ancak, ilgili kişinin suçlu olduğu hissini yansıtan kararlar veya açıklamalar ile yalnızca bir şüphe durumunu tanımlayanlar arasında bir ayırım yapılmalıdır. İlki masumiyet karinesini ihlal ederken, ikincisinin birçok durumda Sözleşme'nin 6. maddesinin ruhuna uygun olduğu kabul edilmiştir.¹⁸

17. Dolayısıyla, bir mahkeme tarafından suçu tespit edilmeden önce, kamu otoritelerinin bir kimsenin suçlu olduğunu beyan eden ifadeleri, ilgili kişinin masumiyet karinesi hakkını ihlal edecektir. Ancak, böyle bir ifade aynı zamanda ilgili kişinin tutuklanmasına da yol açıyorsa, bu muhtemelen siyasi motivasyonu ve tutukluluğun hukuka aykırılığını gösterecektir. Cumhurbaşkanı'nın bir kişiyi suçlu ilan etmesinden sonra bu kişi hakkında soruşturma açıldığı, yargılandığı, bazı hallerde de gözaltına alındığı ve tutuklandığı durumlara dair çok sayıda örnek bulunmaktadır.

18. Nitekim Büyük Daire, Selahattin Demirtaş (no. 2) kararında, başvurusunun tutukluluğunun siyasi bir amaç güttüğünü tespit etmek için açıkça Cumhurbaşkanı'nın beyanlarına ve daha sonraki adli makamların ve savcılığın işlemlerine atıfta bulunmuştur.¹⁹ Mahkeme, örneğin 28.07.2015 tarihinde “çözüm süreci”nin sona ermesi ve Cumhurbaşkanı'nın yaptığı konuşmaların ardından “*bu partinin [HDP] liderlerinin bedelini ödemesi gerektiğini*” söylemesi ile Selahattin Demirtaş ile ilgili ceza soruşturmalarının sayısında ve hızında oluşan artışı belirtmiştir. Mahkeme ayrıca, Cumhurbaşkanı'nın açıklamaları ile Demirtaş'ın 6-8 Ekim 2014 olaylarına ilişkin olarak yeni bir soruşturma kapsamında yeniden tutuklanması arasındaki ilişkiye de dikkat çekmiştir. Ki Demirtaş hakkında ilk tutuklama kararını veren hâkim de söz konusu olaylara atıf yapmıştır ve AİHM tarafından incelenerek ihlal bulunan tutukluluğun dayanaklarından birini söz konusu olaylar oluşturmaktadır. Bu nedenle AİHM aynı olaylara dayanarak Demirtaş'ın yeniden tutuklanmasını başvurusunun tutukluluğa geri dönüşü (“*return to pre-trial detention*”) şeklinde nitelendirmiştir. Cumhurbaşkanı, Demirtaş'ı elli üç kişinin “katili” olmakla suçlamıştır. Cumhurbaşkanı ayrıca, konuyu takip ettiğini ve iki HDP eş başkanının “bırakılamayacağını” söylemiştir. Mahkeme, Cumhurbaşkanı'nın yaptığı konuşma ile hemen ardından başvurusunun tutuklu yargılanmasına geri dönmesi arasındaki yakın zamansal bağlantıyı göz önünde bulundurarak, yerel makamların, başvurusunun 6 ve 8 Ekim 2014 tarihleri arasında, yaklaşık beş yıl önce, işlediği iddia edilen suçlar ile değil kendisini tutuklu olarak bırakarak siyasi faaliyetlerini yürütmesini engelleme amacı taşıdığını belirtmiştir.²⁰

¹⁷ *Viorel Burzo/Romanya*, nos.75109/01 ve 12639/02, § 156, 30.06.2009; *Mouillet/Fransa* (kab.ed.kar.), No 27521/04, 13.09.2007.

¹⁸ *Marziano/İtalya*, no 45313/99, § 31, 28.11.2002.

¹⁹ *Selahattin Demirtaş/Türkiye (no.2)* (GK), no. 14305/17, 22.12.2020, para.426.

²⁰ *Ibid*, paras. 432-433.

19. Benzer şekilde, Erdoğan, bu dönemde yaşanan olaylar ve artan şiddet nedeniyle sürekli olarak HDP'yi suçlayarak terörist işbirlikçileri olarak nitelendirmiştir. 28.07.2015 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan, “*Siyasi partileri kapatmayı onaylamıyorum. Bununla birlikte, HDP milletvekilleri tek tek bedel ödemeli. Meclis gerekenleri yapmalı ve milletvekillerinin dokunulmazlıklarını kaldırmalı. Terör örgütleri ile iş birliği yapanlar, bedelini öder*” şeklinde bir açıklama yapmıştır.²¹ Bu açıklamalar sonrasında HDP’li vekillere ilişkin olarak savcılıklar tarafından hazırlanan ve Meclis’e gönderilen fezlekeler, 2015 ve 2016 yıllarında katlanarak artmıştır.
20. 02.01.2016 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan, “*“HDP milletvekilleri hapse girmelidir”* şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.²² 15 Aralık 2015 ile Mayıs 2016 tarihleri arasında TBMM nezdinde HDP’li milletvekilleriyle ilgili fezlekelerin sayısı neredeyse üç katına çıkarak Mayıs 2016 itibarıyla 510 dosyaya ulaşmıştır. Nitekim savcılar, HDP üyeleri aleyhine çok fazla yeni fezleke göndermiş ve milletvekillerinin dokunulmazlıklarını geçici olarak kaldıran geçici anayasa değişikliği yürürlüğe girmeden önce Nisan-Mayıs 2016 arasındaki son bir ayda açılan dava sayısı 154’e yükselmiştir. Buna göre HDP’li milletvekilleri yargılanmış ve bir kısmı da tutuklanmıştır.
21. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın siyasi açıklamaları Cumhuriyet Gazetesi genel yayın yönetmeni Can Dündar ve Ankara sorumlusu Eren Erdem hakkında gazetenin 29.05.2015 tarihinde Millî İstihbarat Teşkilâtı MİT’in Suriye İslam Savaşçılarına silah gönderdiği iddiasına ilişkin haberin yayımlanmasından sonra yürütülen kovuşturmayla ve tutuklu yargılanmalarına da etki etmiştir. İki gün sonra, 31.05.2015 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan, MİT tarafından Suriye’de yaşayan Türkmenlere destek gönderildiğini belirterek iddialara “*Özellikle insani yardım noktasında şu anda Millî İstihbarat Teşkilatımız Bayırbucak Türkmenlerine bu desteği vermektedir. Kimden aldın bu rakamları? Paralel yapı. MİT’e yönelik atılan o iftiralar bir ajan bir casusluk faaliyetidir ve bu gazete de bunların arasına girmiştir. Avukatlarıma talimatı verdim hemen davayı açtım*” şeklinde cevap vermiş ve “*Bu haberi yapan kişi bunun **bedelini ağır ödeyecek** öyle bırakmam onu*” şeklinde eklemiştir.²³ Erdoğan’ın açıklamaları ve suç duyurusunun ardından Dündar ve Gül, 26.10.2015 tarihinde tutuklanmıştır. 92 gün tutuklu kalan Dündar ve Gül, Anayasa Mahkemesinin tutukluluklarının hukuka aykırı olduğuna karar vermesinin ardından 26.02.2016 tarihinde serbest bırakılmıştır. Kısa bir süre sonra, 28.02.2016 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan, ikilinin serbest bırakılmasına ve Anayasa Mahkemesine tepki olarak “*Anayasa Mahkemesi bu kararı vermiştir ama ben AYM’nin verdiği karara sessiz kalırım ama bu kararı kabul etmek zorunda değilim. Bu karara uymuyorum saygı da duymuyorum. Bu bir beraat kararı değildir, tahliye kararıdır*” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.²⁴ Sonrasında, 11.03.2016 tarihinde ise, Erdoğan AYM’nin kararının “kısa sürede” verilmesine tepki göstermiş, “*ilk*

²¹ Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın açıklaması, 28 Temmuz 2015, Ankara, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/332325/Erdogan_cozum_surecini_bitirdi_HDP_lilerin_dokunul_mazliginin_kaldirilmasini_istedi.html

²² Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın açıklaması, 2 Ocak 2016, Suudi Arabistan’a yaptığı resmi ziyaretten dönüş esnasında uçakta, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160102_erdogan_hdp

²³ Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın açıklaması, 31 Mayıs 2015, Ankara, <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/erdogandan-canli-yayinda-can-dundara-tehdit-288885>

derece mahkeme kararında direnebilirdi, diren bakalım; AYM ne yapacak onu görelim. O verdiği kararda direnmiş olsaydı, olaylar daha farklı gelişirdi”²⁵ şeklindeki açıklaması ile ilk derece mahkemesini AYM’nin kararına uymamaya çağırmıştır. Can Dündar, 06.05.2016 tarihinde devlet sırlarını açıkladığı gerekçesiyle beş yıl 10 ay hapis cezasına mahkûm edilmiştir.

22. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın siyasi açıklamaları, Dr. Canan Kaftancıoğlu’nun Ocak 2018’de CHP İl Başkanı olarak seçilmesinin ardından da önemli bir rol oynamıştır. Canan Kaftancıoğlu’nun CHP İstanbul İl Başkanı olarak seçilmesinden bir gün sonra, 14 Ocak, 2018 Pazar günü İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından Kaftancıoğlu’nun sosyal medya aktivitelerinin araştırılması yönünde İstanbul İl Emniyet Müdürlüğüne sözlü talimat verilmiştir. 15.01.2018 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından vekilleri aracılığı ile İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığına “cumhurbaşkanına hakaret” suçunun işlendiğinden bahisle suç duyurusunda bulunulmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan, 16.01.2018 tarihinde parti grup toplantısında yaptığı konuşmada Canan Kaftancıoğlu için “Kaftancıoğlu Marksist terminoloji ile ülkemizin değerlerine saldırmıştır”, “Kemal Kılıçdaroğlu gibi karikatür bir tipin başında olduğu bir partiye de tencere kapak gibi böyle bir il başkanı yakıştırdı....Ben de arkadaşlarım da suça teşvikten davalarımızı açıyoruz. Bu nasıl siyasetçi? Bunların bedelini ödeyecekler” ifadelerini kullanmıştır.²⁶
23. Bu ifadeleri takiben Dr. Kaftancıoğlu, yaklaşık yedi sene öncesine kadar eski çeşitli Twitter paylaşımları nedeniyle TCK’nin 299. maddesi kapsamında “Cumhurbaşkanına hakaret” suçu, TCK’nin 125/3. maddesi kapsamında “kamu görevlisine hakaret” suçu, Terörle Mücadele Kanunu’nun 7/2. maddesi kapsamında “terör örgütü propagandası yapma” suçu, TCK’nin 301. maddesi kapsamında “Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin Kurum ve Organlarını aşağılama” suçu ve TCK’nin 216/1. maddesi kapsamında “halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme” suçu ile yargılanmıştır. Kaftancıoğlu, attığı 35 tweetten dolayı 5 ayı suçtan toplam 9 yıl 8 ay 20 gün hapis cezasına çarptırılmıştır.²⁷
24. Başka bir örnek ise Kürt sorununa barışçıl bir çözümü destekleyen bir grup akademisyenden oluşan Barış İçin Akademisyenler (BAK) ile ilgilidir. Yaklaşık 2000 akademisyenden oluşan BAK grubu 10.01.2016 tarihinde “Bu Suça Ortak Olmayacağız” isimli bildiriye imzalamıştır ve bildiri geniş çevrelere yayılmıştır. Bildirinin yayımlanmasından sonra Cumhurbaşkanı Erdoğan imzacılara çeşitli zamanlarda tepki göstermiştir. İmzacı akademisyenlere 12.01.2016 tarihinde “aydın müsveddeleri”, “karanlık” ve “aydın değilsiniz” şeklinde seslenmiştir. Erdoğan akademisyenlere özellikle “Ey aydın müsveddeleri siz karanlıksınız,

²⁴ Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın açıklaması, 28 Şubat 2015, Ankara, <http://www.diken.com.tr/erdogan-dundar-ve-gulun-tahliyesine-ates-puskurdu-saygi-duymuyorum>

²⁵ Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın açıklaması, 11 Mart 2016, Burdur, http://www.cumhuriyet.com.tr/video/video_haber/496261/Erdogan_dan_Can_Dundar_ve_Erdem_Gul_icin_mah_kemeye_direktif.html

²⁶ Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın açıklaması, 16 Ocak 2018, Ankara, <https://www.evrensel.net/haber/343395/erdogan-canan-kaftancioglu-yu-hedef-gosterdi>

²⁷ İlk derece mahkemesinin kararı İstinaf mahkemesi (İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi, 2. Ceza Dairesi) tarafından 26.06.2020 tarihinde onanmıştır. Dava, Yargıtay önünde derdestir. <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/son-dakika-canan-kaftancioglunun-cezasi-onandi-5891077/>

karanlık. Aydın falan değilsiniz. Sizler ne Güneydoğu'yu, ne Doğu'yu buraların adresini bilemeyecek kadar karanlıksınız ve cahilsiniz. Ama oraları bizler kendi evimizin yolu, adresi gibi çok iyi biliriz....Bugün de üstelik çoğu maaşını devletten alan, cebinde bu devletin kimliğini taşıyan sözde aydınların ihanetiyle karşı karşıyayız” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.²⁸ Sonrasında imzacılar hakkında Terörle Mücadele Kanunu'nun 7/2. maddesi uyarınca terör örgütü propagandası ile TCK'nin 301. maddesi kapsamında “Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin Kurum ve Organlarını aşağılama” suçlarından binden fazla ceza soruşturması açılmıştır.²⁹ 404 akademisyen 2016 ve 2018 yılları arasında yürürlüğe giren Kanun Hükmünde Kararnameler ile kamu görevinden ihraç edilmiştir. Erdoğan'ın 15.03.2016 tarihindeki “akademisyenler de terörist olabilir” şeklindeki açıklamasından sonra üç imzacı 16.03.2016 tarihinde gözaltına alınmıştır. 600'den fazla imzacı hakkında yargılama yapılmış, yapılan yargılamaların çoğunun sonucunda ilgili suçlardan hüküm giymiş ve 15 ay ile 3 yıl arasında hapis cezasına çarptırılmıştır.³⁰

25. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Avrupa Mahkemesinin Sözleşme'nin 18. maddesinin 5. maddeyle bağlantılı olarak ihlal edildiğini tespit etmesi üzerine Kavala hakkında konuşmaya devam etmiştir. 19.02.2020 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan, İstanbul 30. Ağır Ceza Mahkemesi'nin kararını Adalet ve Kalkınma Partisi'nin bir meclis grubu toplantısında kamuoyuna yaptığı bir konuşmada eleştirmiştir. Cumhurbaşkanı, bu konuşmasında ABD'li iş insanı Soros'u bazı ülkeleri ayağa kaldırmak için perde arkasında sorun çıkarmakla suçlamıştır. Ayrıca Kavala'nın Soros'un Türkiye'deki bir şubesi olduğunu ima etmiştir. Cumhurbaşkanı ayrıca Kavala'yı serbest bırakmak için bir manevra olduğunu ancak bu manevranın engellendiğini iddia etmiştir.³¹
26. Erdoğan'ın açıklamaları ve Gezi davasında Kavala'nın beraat etmesi üzerine, daha önce 11.10.2019 tarihinde serbest bırakıldığı aynı soruşturmanın kapsamında İstanbul 8. Sulh Ceza Hakimliği tarafından bir kez daha gözaltına alınmıştır.³²
27. Son olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan, Boğaziçi Üniversitesi emekli Öğretim Üyesi ve Kavala'nın eşi Prof. Dr. Ayşe Buğra hakkında 05.02.2021 tarihinde, Kavala hakkında Türk Ceza Kanunu'nun 328. ve 309. maddeler uyarınca casusluk ve darbe teşebbüslerine ilişkin devam eden davanın ikinci duruşmasının yapıldığı gün açıklama yapmıştır. Ocak 2021'in başlarında, Cumhurbaşkanı Erdoğan, Boğaziçi Üniversitesi'ne üniversite dışından yeni bir rektör atamıştır ve yeni rektör, 2015'teki genel seçimlerde AKP'den milletvekili aday adayı

²⁸ Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklaması, 12 Ocak 2016, Ankara, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160111_erdogan_akademisyen_aciklama

²⁹ Güncel istatistikler için bkz. <https://docs.google.com/spreadsheets/d/e/2PACX-1vT05GTWUQMDot1iPfMsieJsWLGBoBnNlJyLP5IdtvJVEcKRw8C8qMxFXPighYZkz7pf2ENP2bXZ3DMo/pubhtml?gid=1873917137&chrome=false&widget=false>

³⁰ Anayasa Mahkemesi *Zübeyde Fusun Üstel ve Diğerleri* Başvurusunda [GK], B. No: 2018/17635, 26/7/2019) barış bildirisini imzaladığı için hüküm giymesinin ifade özgürlüğü ihlali olduğunu tespit etmiştir. Sonrasında da ilk derece mahkemeleri beraat kararı vermiştir.

³¹ Bianet, Erdoğan'dan Gezi Davası Yorumu: "Bir Manevrayla Beraat Ettirmeye Kalktılar" <https://bianet.org/bianet/siyaset/220266-erdogan-dan-gezi-davasi-yorumu-bir-manevrayla-beraat-ettirmeye-kalktilar> 19.02.2020.

³² AİHM kararından sonra gerçekleşen gelişmeler hakkında detaylı bilgi İFÖD'ün önceki bildiriminde yer almaktadır.

olmuştur. Atama, akademik özgürlüğü kısıtlama girişimi olduğu gerekçesiyle öğretim üyeleri, öğrenciler ve mezunlar tarafından iyi karşılanmamıştır. Öğrenciler, atamaya karşı protestolar düzenlemiş yeni rektörün istifa etmesini talep etmiştir. Protestolar halk arasında geniş destek görmüş ve bazı öğrenciler gözaltına alınmış ve daha sonra tutuklanmıştır.³³ Cumhurbaşkanı Erdoğan, Boğaziçi Üniversitesindeki protestolar hakkında eleştirel yorumlarda bulunmuş; protestolar hakkında 05.02.2021 tarihinde “Soros’un bu ülkedeki temsilcisi olan Osman Kavala denen kişinin karısı da bu Boğaziçi Üniversitesindeki provokatörlerin içinde yer alan bir kadındır. Şimdi biz ülkemizi, böyle nadide üniversitemizi alın ve istediğiniz gibi karıştırın mı diyeceğiz? Buna müsaade etmemiz mümkün değil” şeklinde bir açıklama yapmıştır.³⁴

28. Örnekler burada belirtilenlerle sınırlı olmamakla birlikte, bu örnekler, özellikle Cumhurbaşkanı olmak üzere üst düzey yetkililer tarafından bir kişinin suçlu ilan edilmesi veya işlediği iddia edilen suç ile hedef gösterilmesini takiben çoğu zaman bu kişiler hakkında soruşturma ve kovuşturma açılması ve/veya kişinin tutuklanması ile sonuçlandığını açıkça göstermektedir. Dolayısıyla, bu örnekler Kavala davasının münferit bir dava olmadığını göstermektedir ve Mahkeme'nin Sözleşme'nin 5. maddesiyle bağlantılı olarak 18. maddenin ihlal edildiğine yönelik kararını Büyük Daire'nin Selahattin Demirtaş (2) kararı takip etmiştir.

Sonuç ve Tavsiyeler

İFÖD, Bakanlar Komitesi'ne

1. Hükümeti, Komite'nin Cahit Demirel dava grubunun incelenmesinin sona ermesi kararından sonra sistemik bir sorunun devam edip etmediğini incelemek için son 5 yıl içinde verilen tutuklama kararları hakkında istatistiksel bilgi vermeye davet etmesi;
2. Tutuklu yargılamaya ilişkin Türk adli uygulamasının Sözleşme standartlarına uygunluğunu denetlemeye devam etmesi;
3. Üst düzey yetkililerin kişileri suçlu ilan eden ifadelerinin bu kişilerin hukuka aykırı bir şekilde ve siyasi nedenlerle tutuklanmasına yol açıp açmadığını denetlemesi;
4. Hükümet yetkililerini, siyasi davalar hakkında alenen yorum yapmaktan ve bu davalarda yargılanan kişileri suçlamaktan kaçınmaya davet etmesi;

yönünde çağrıda bulunmaktadır.

³³ Al Monitor, Turkish students detained as Bogazici protests intensify, 1.2.2021, <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2021/02/turkey-students-detained-bogazici-melih-bulu-akp-kaaba-lgbt.html>

³⁴ Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklaması, 5 Şubat 2021, Ankara, <https://t24.com.tr/video/prof-ayse-bugra-dan-kendisini-provokatorlukle-suclayan-erdogan-a-yanit-esefle-karsiliyorum.36100>